

Den aandelige Vækkelse i Sydøstfyn for hundrede Aar siden.

Af Valgmenighedspræst Anders Nørgaard.

ENHVER, der udefra kommer her til Sydøstfyn, kan ikke vel undgaa at lægge Mærke til, at dette Stykke Danmark har *sine* Ejendommeligheder. Det er ikke blot dansk, det er ogsaa fynsk, og indenfor det fynske har det igen sine Ejendommeligheder i Natur, Maal og Historie.

Det, der mere end noget andet, har præget Egnen fra Svendborg og mod Nordøst, er dog ubetinget en stærk aandelig Bevægelse, der i forrige Aarhundrede gik hen over Egnen og efterlod sig dybe Spor i Folkelivet, vi kan ogsaa — maaske nok bedre og sandere — sige, bar rige Frugter, der indtil den Dag i Dag blev dagligt Brød for Folkene her.

Denne aandelige Bevægelse var et Led af den almindelige gudelige Forsamlings-Bevægelse, der hist og her skød frem i den rationalistiske Tid, ofte i Forbindelse med Kristiansfelt, undertiden under direkte Paavirkning derfra, undertiden ogsaa — og vel tiest — simpelthen Opdukning af et dybere Lag af folkelig Fromhed, der nok overalt laa nedenunder det

rationalistiske Overlag, og som under Tid og Omstændigheder kom frem i Dagens Lys.

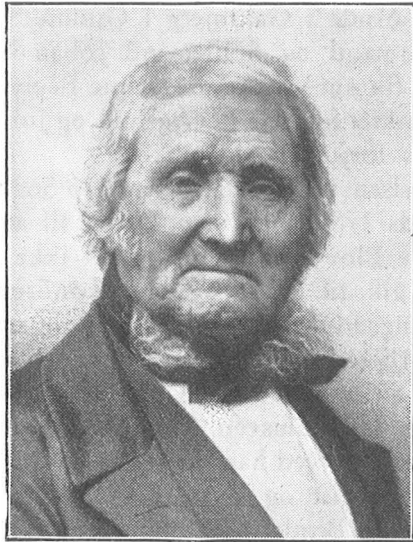
Her i Sydfyn var Rationalismen, som anden Steds, herskende. Dog var der i Svendborg By adskillige »gudeligt vakte« Familier. Det blev dog ikke derfra, den egentlige gudelige Bevægelse udgik. Den kan dateres fra et Møde i Galdbjerg i Gudme Sogn, hvorved Arbejdsmand og Spillemand Johan Nielsen fra Skaarupøre fik sin Vækkelse. Denne Begivenhed blev Udgangspunktet for hele Bevægelsen, og Johan Nielsen Bevægelsens første Hovedskikkelse.

Johan Nielsen var født i Øksendrup Sogn og under Glorup Gods 1789, kom som Dreng til at gøre Tjeneste, »drive Plov«, paa Glorup, fik ikke ret megen Skolegang, gik til Præst og blev konfirmeret af en Provst i Langaa-Øksendrup og modtog under Konfirmationsforberedelsen Indtryk, der vel senere blev skubbet til Side, men næppe blev helt glemte. Sammen med en Ungdomsven, Hans Mikkelsen, spillede han til Dans, hvorved han tjente sig en extra Skilling. 1815 blev han gift og flyttede 1817 til Skaarupøre, hvor han tjente Brødet som almindelig Arbejdsmand og som Spillemand. Naar han imellem skulde besøge sin Kones Forældre, faldt hans Vej gennem Galdbjerg, hvor Ungdomsvennen Hans Mikkelsen nu boede. Og han besøgte da Vennen, indtil denne sluttede sig til »de hellige«, saa gik han uden om ham. Men da han engang mødte ham paa Vejen, og Mødet førte en Samtale med sig, gjorde denne Samtale det Indtryk paa Johan Nielsen, at han lovede at komme til en »Forsamling«, som skulde afholdes Skærtorsdag hos Hans Mikkelsen med den mærkelige Lægprædikant Peter Larsen Skræppenborg, som Leder og Hoved-

ordfører. Ved denne »Forsamling« var det saa, at Johan Nielsen saa det, der før havde ligget i Mørke for ham.

Det var i Aaret 1826.

Ved Mødet i Galdbjerg bad Johan Nielsen Peter

Johan Nielsen.

Larsen Skræppenborg, og en anden kendt Lægprædikant Anders Larsen fra Gamborg, der ogsaa var til Stede, om at komme ned til sig en Søndag for at holde Forsamling. Det gjorde de ogsaa. Men det varede ikke længe, inden Johan Nielsen selv blev Leder af og Taler ved Forsamlingerne.

Der kan ikke være Tvivl om, at han har haft særlige Evner dertil. Man behøver næsten kun at se paa det Billede, vi har af ham i Vejstrup Valgmenigheds

Menighedsstue, for at forstaa, at var den Mand først vakt, kunde han selv blive Vækkelsesprædikant, og at han saa vist ikke for Modstandere var god at bide Skeer i Stykker med.

Men han fik ogsaa Brug for baade sin Hjærtevarme, Trosiver og Begavelse. Thi han mødte megen Modstand og Forfølgelse.

Først fra Sognepræstens Side. Efter almindelig Opfattelse i de Tider, var Sognepræsten eneberettiget aandelig Forsørger og Forsyner i sit Sogn. Og der kunde da allermindst være nogen Mening i, at en ulærd Arbejdsmand gav sig til at forkynde. Sognepræsten, Amtsprovst Wedel, var en dygtig Rationalist, der havde faaet Skaarup Seminarium oprettet, optaget af rationalistisk Oplysningsarbejde, og ingenlunde nogen ondsindet Mand, men aabenbart Johan Nielsen langt underlegen som Begavelse og jo ganske uden Begreb om den Magt, der bevægede Johan Nielsen.

Efter Loven skulde Johan Nielsen jo anmelde Forsamlingerne. Dette gav Anledning til mærkelige Samtaler mellem de to Mænd, og Samtalerne gav ogsaa Anledning til, at Amtsprovsten gjorde Forsøg paa at møde Johan Nielsen med aandelige Vaaben, idet han gav sig til at holde Bibellæsninger i Skaarup Kirke. De maatte imidlertid snart standses paa Grund af manglende Tilslutning. Hvorimod Johan Nielsens Ord groede iblandt Folk. Saa gav Amtsprovsten sig til at fortrædige den fattige Lægprædikant paa mangfoldige Maader og naturligtvis — som altid — med det alt andet end tiltænkte Resultat, at den gudelige Forsamlingsbevægelse snarere fremmedes end hæmmedes ved disse Fortrædigelser.

Dernæst mødte Johan Nielsen — vi kan godt sige

naturligvis — Uvillie fra den ikke vakte Befolknings Side. Hvorfor skulde han prædike? Det havde man jo Præsten til. Undertiden gav Uvillien sig ondsindet Udslag i, at Johan Nielsen kom til at mangle Arbejde. Og da han for sin Samvittigheds Skyld holdt op med at spille til Dans, blev der meget trange Kaar i Hjemmet, saa trange, at Johan Nielsens Hustru i Fortvivelse kunde sige, at de »nok for Fødens Skyld blev nødt til at skikke sig lige med Verdens Børn«.

De holdt imidlertid baade Fortrædigelserne fra Sognepræsten og den uvillige Befolknings Side ud.

Men saa kom han, som de fleste Lægprædikanter, ogsaa ud for retslig Forfølgelse. Han blev fra 1826—1839 arresteret en Mængde Gange. Han nøjedes nemlig ikke med at prædike hjemme i Skaarup, men tog ogsaa anden Steds hen, især til Langeland, hvor han maatte døje meget.

Disse Forfølgelser holdt dog op, da Christian VIII. kom paa Tronen, thi saa rejste Johan Nielsen straks ind til Dronning Karoline Amalie, der talte hans Sag for Kongen, som igen gav ham Tilladelse til at prædike frit og lovede, at han skulde nok tage sig af de Embedsmænd, der vilde forstyrre ham.

Fra den Tid kaldte han sig Indenrigsmissionær.

Imidlertid fik den paabegyndte Bevægelse socialt en anden Skikkelse og aandeligt en stor Styrkelse, da Gaardmand Kristen Hansen fra Vejstrup kom med.

Han, der var født 1811, var Søn af Hans Christensen, Kohavegaarden, der blev Stænderdeputeret, Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling og var sin Egns utrættelige Fører for Bondestandens Frigørelse og Højnelse. Men som tillige var uden Forstaaelse dengang for det gudelige Forsamlingsliv, optaget

som han var, af den politiske og økonomiske Stilling hos sine Standsfæller. I en af Stænderforsamlingernes Sessioner omtalte han saaledes bidsk og temmelig haanligt Johan Nielsen.

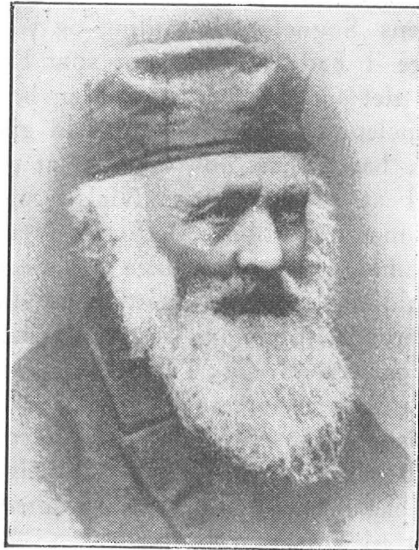
Efter endt Uddannelse blev Kristen Hansen gift og Ejer af Rosagergaard paa Vejstrup Mark. Han overtog Faderens Sognefogedbestilling og tegnede til at skulle følge i Faderens Fodspor som Fører for sin Stand paa det sociale Omraade. Men han var stedt i stærk Sjælenød, som han imidlertid gik ene med. Undertiden havde han nok Lyst til at prøve at faa Hjælp ved at søge til Johan Nielsen og hans Forsamlinger, men veg tilbage derfor af Hensyn til Faderen, som han vidste vilde tage det meget unaadigt op. Da imidlertid en ung Gaardmand Hans Andersen, der hørte til Johan Nielsens Folk, kom til Rosagergaard og udbad sig Tilladelse til at tale med Kristen Hansens Svigermoder, som laa for Døden, lyttede Kristen Hansen til Hans Andersens Tale og med det Resultat, at han fik et aandeligt Gennembrud, saa han kastede alle Betænkeligheder bort og sluttede sig til Forsamlingsfolkene.

Det gav Anledning til stærke Opgør med Faderen og mange mærkelige Optrin, der dog endte med, at Hans Christensen ogsaa selv kom med iblandt de vakte, men det gav ogsaa Anledning til, at Bevægelsens Tyngdepunkt nu flyttede til Vejstrup. Kristen Hansen traadte herefter mere og mere i Forgrunden og blev dens Hovedskikkelse.

Det var i 1842, Kristen Hansen sluttede sig til Forsamlingsfolkene.

Endelig skete der saa en Opvækkelse, der havde sit Udgangspunkt paa Oure Mark, men bredte sig

derfra til Gudme, Galdbjerg og Hesselager. Den skete især blandt Ungdommen. Til denne Opvækelse, hvis Banebrydere var de to unge, Peder Rasmussen, Grønnemosegaard, og Anders Knudsen, Oure Mark, hørte ogsaa Rasmus Hansen, der først var

Kristen Hansen.

Tjenestekarl hos Kristen Hansen, men senere blev Friskolelærer i Vejstrup Friskole, den første paa Eggen, der fik sit første Lokale i Kristen Hansens Huggehus. Rasmus Hansen blev senere kendt som Folkemindesamler.

Det var i Aarene 1845—46—47, denne Opvækkelse fandt Sted.

Den gudelige Forsamlingsbevægelse udviklede sig saaledes i tre Etaper.

Det næste Skridt bliver Forbindelsen med det grundtvigske Livsrøre.

Baggrunden for denne Forbindelse er en stærk Trang hos Forsamlingsfolkene til rigere Vækst og en dermed følgende Længsel efter mere Lys over Kristenlivet. Det er forunderligt at se, hvorledes de ikke skyede nogen Ulejlighed for at faa dette Lys, naar de mente, der var Hjælp at faa. Engang drog saaledes en Skare til Skørpinge paa Sjælland, fordi de havde hørt, at Præsten dør i Skørpinge, Budstikkebojsen, skulde forkynde Daab til Salighed. En anden Gang tog de op til Kertemindeegnen, fordi de havde hørt, at nogle af Forsamlingsfolkene dør var blevet »Grundtvigianere«.

Men først da Kold, der havde hørt, at Kristen Hansen var i Forlegenhed med sine Børns Skolegang, kom i Besøg i Vejstrup, fik de den Hjælp, de længe havde sukket efter.

Det er en forunderlig skøn Historie, den, der handler om Mødet imellem de gudelige Forsamlingsfolk her i Sydøstfyn og den grundtvigske Bevægelse. Men den vilde kræve et Kapitel for sig.

Rasmus Hansen skriver i sine Optegnelser, at »fra 1854 kan Adskillelsen mellem Pietister og Grundtvigianere godt regnes som fuldkommet«.

Adskillige af det ældste Kuld gjorde nemlig ikke Overgangen til det grundtvigske med, medens Folkene fra Kristen Hansens og de unges Vækkelse vist saa godt som uden Undtagelse gik med.

Frugten af Forbindelsen med det grundtvigske blev først Friskolerne, der rejste sig i en Kreds med Vejstrup som Centrum. Rasmus Hansen begyndte 11. Maj 1856 i Kristen Hansens Huggehus, en Friskole-

bygning opførtes 1860, samme Aar begyndte en Fri-skole paa Brudager Kile, 1866 i Ellerup, o. s. v. Den næste Frugt blev Vejstrup Højskole, der begyndte 7. November 1867. Ogsaa denne Skole havde en meget mærkelig Tilblivelses- og Begyndelseshistorie. Endelig oprettedes 1874 Vejstrup Valgmenighed, hvis Kirke indviedes Palmesøndag 1875. Men Valgmenighedens første Præst, Rasmus Pedersen, begyndte sin Præstegerning allerede i Oktober 1874.

Hele dette Livsrøre, der altsaa tog sin Begyndelse med det lille Møde i Galdbjerg, gav kirkeligt, folkeligt og kulturelt Egnen sit Præg. Det ligger som en egen Farve over Egnens Liv den Dag i Dag. Det blev Historie, virker med Historiens Magt, men blev — i al Fald ikke endnu — kun Historie.
